

RÖJNINGSRÖSEN VID SKRÄPRÖDJAN

Förundersökning av L1979:2877, L1979:2908 och L1979:2909 inom
Karintorp 1:3 och 1:164, Lerbäcks socken, Askersunds kommun, Örebro län

ÅSA BERGER

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3488

ARKEOLOGIKONSULT
Karins väg 5
194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Avbaning av röse 108. Lodfoto. Norr är till vänster i bild.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet

Terrängkartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2023

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

RÖJNINGSRÖSEN VID SKRÄPRÖDJAN

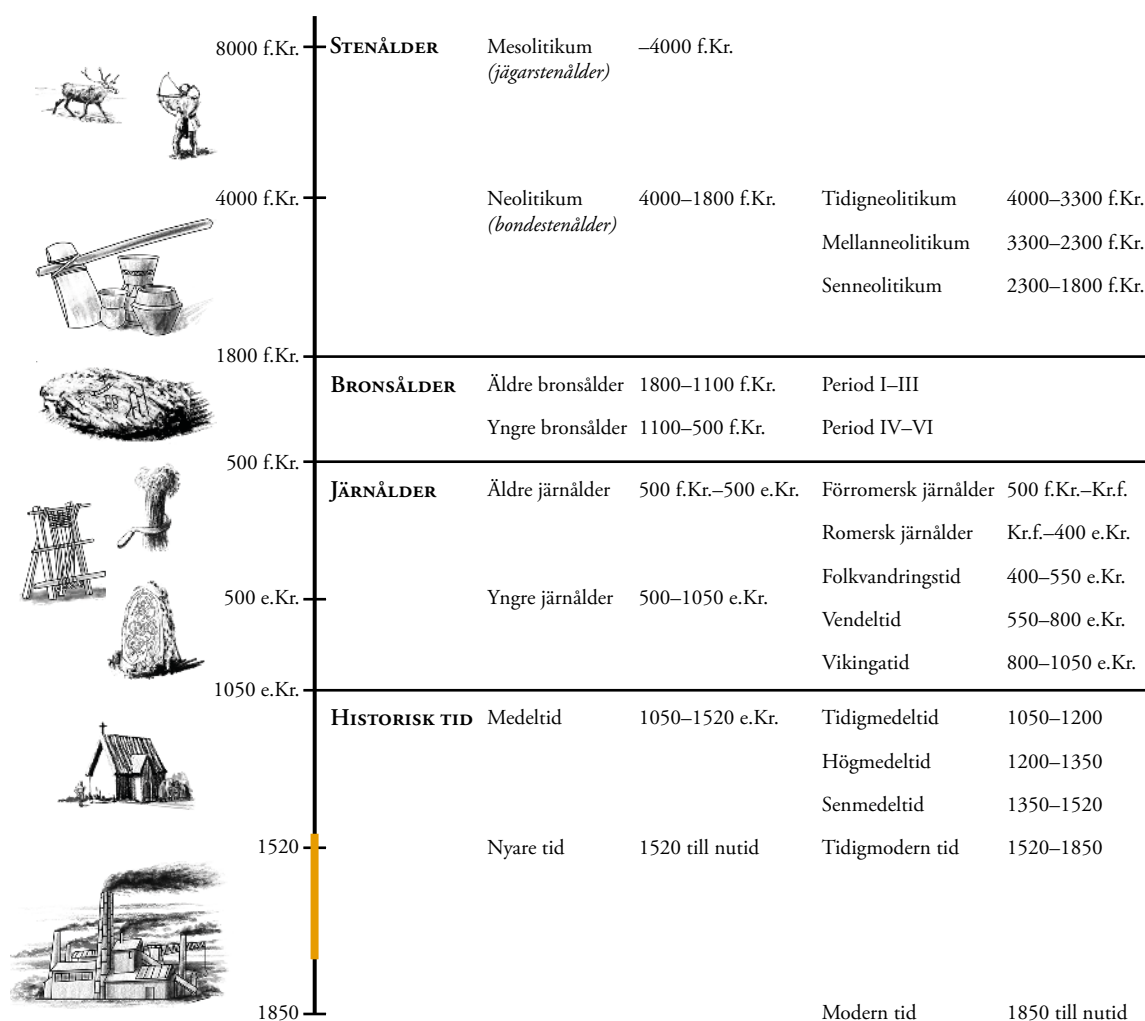
Förundersökning av L1979:2877, L1979:2908 och L1979:2909 inom
Karintorp 1:3 och 1:164, Lerbäcks socken, Askersunds kommun, Örebro län

ÅSA BERGER

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3488

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

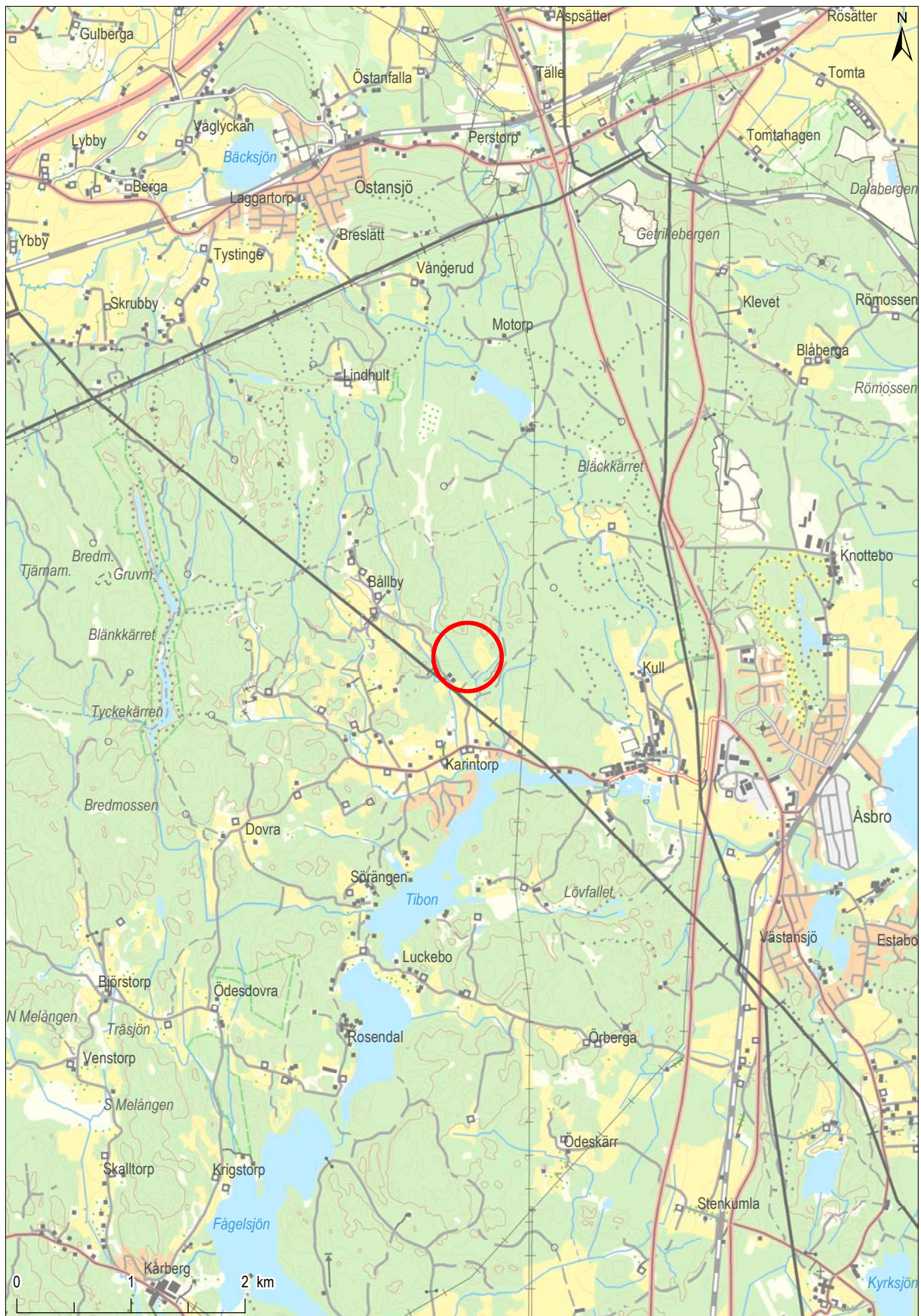
eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
SYFTE OCH MÅLSÄTTNING	8
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ.....	9
ÄLDRE KARTOR	10
GENOMFÖRANDE	11
RESULTAT	12
ANALYSER.....	16
DISKUSSION	17
ÄNDRINGAR I KULTURMILJÖREGISTRET	19
REFERENSER	20
Litteratur	20
Kartor.....	20
Digitala källor.....	20
Arkiv.....	20
Personliga meddelanden.....	20
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	21
BILAGOR	22
Bilaga 1. Schakt	22
Bilaga 2. Kontexter	23
Bilaga 3. Arkeobotanisk analys – Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult.....	25
Bilaga 4. ¹⁴ C-analys – International Chemical Analysis Inc. (ICA)	26

Figur 1. Platsen för den arkeologiska förundersökningen norr om Karintorp i Askersund. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

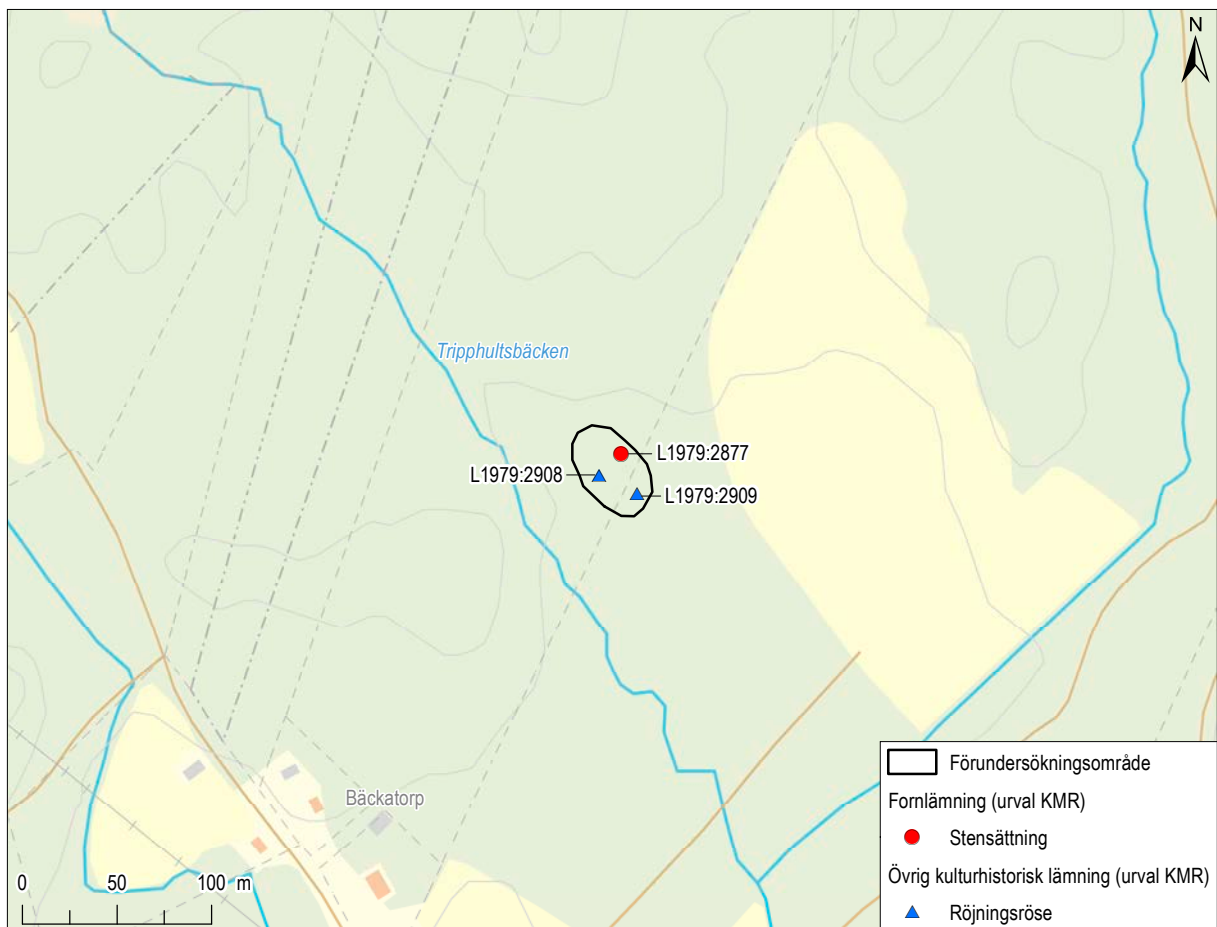
Då Trafikverket planerade för en ny järnvägssträckning mellan Hallsberg och Stenkumla utförde Arkeologikonsult en förundersökning av en stensättning (L1979:2877) och tre röjningsrösen (L1979:2908, L1979:2909) nära Karintorp i Askersunds kommun (figur 1). Sammanlagt påträffades tio röjningsrösen som visade sig vara enskiktade och upplagda på berghällar. I anslutning till rösena fanns ett sten-

fritt område som sannolikt utgjort en odlingsyta. Vid den makrofossilanalys som utfördes i samband med förundersökningen påträffades inget material som tydde på odling. Den odling som skett i området har varit av tillfällig art eftersom rösena förefaller vara upplagda vid ett tillfälle snarare än att ha byggts på över tid. Kol från ett lager under ett av rösena daterades till tidigmodern tid (1490–1650 e.Kr.).

INLEDNING

I samband med att Trafikverket planerade ny järnväg mellan Hallsbergs och Stenkumla förundersökte Arkeologikonsult en fornlämning och två övriga kulturhistoriska lämningar inom fastigheterna Karintorp 1:3 och 1:164 i Askersunds kommun

(Lst dnr 431-1740-2021). Lämningarna bestod av en stensättning (L1979:2877) och tre röjningsrösen (L1979:2908, L1979:2909; figur 2). Arbetet utfördes i början av juni 2022.

Figur 2. Förundersökningsområdet med de undersökta lämningarna enligt Kulturmiljöregistret (urval KMR). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:4 000.

SYFTE OCH MÅLSÄTTNING

Förundersökningens syfte var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. Förundersökningen skulle fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornfynd. Resultaten skulle kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattningen av en arkeologisk undersökning. Resultaten skulle också kunna användas i företagarens planering.

Det var oklart om lämningarna utgjorde röjningsrösen eller gravar och målsättningen var att klargöra detta samt att fastställa om det förekom anläggningar med anknytning till rösen/stensättningen som inte var synliga ovan markytan. Det kunde exempelvis röra sig om gravar, spår av boplatser eller odlingspår. Dessutom kunde skogsbrukslämningar i form av kolbottnar förväntas med tanke på att sådana redan påträffats i närområdet och är vanligt förekommande i trakten

Figur 3. Översiktsbild av förundersökningsområdet innan undersökningen tagit sin början. Lodfoto med norr uppåt i bild.

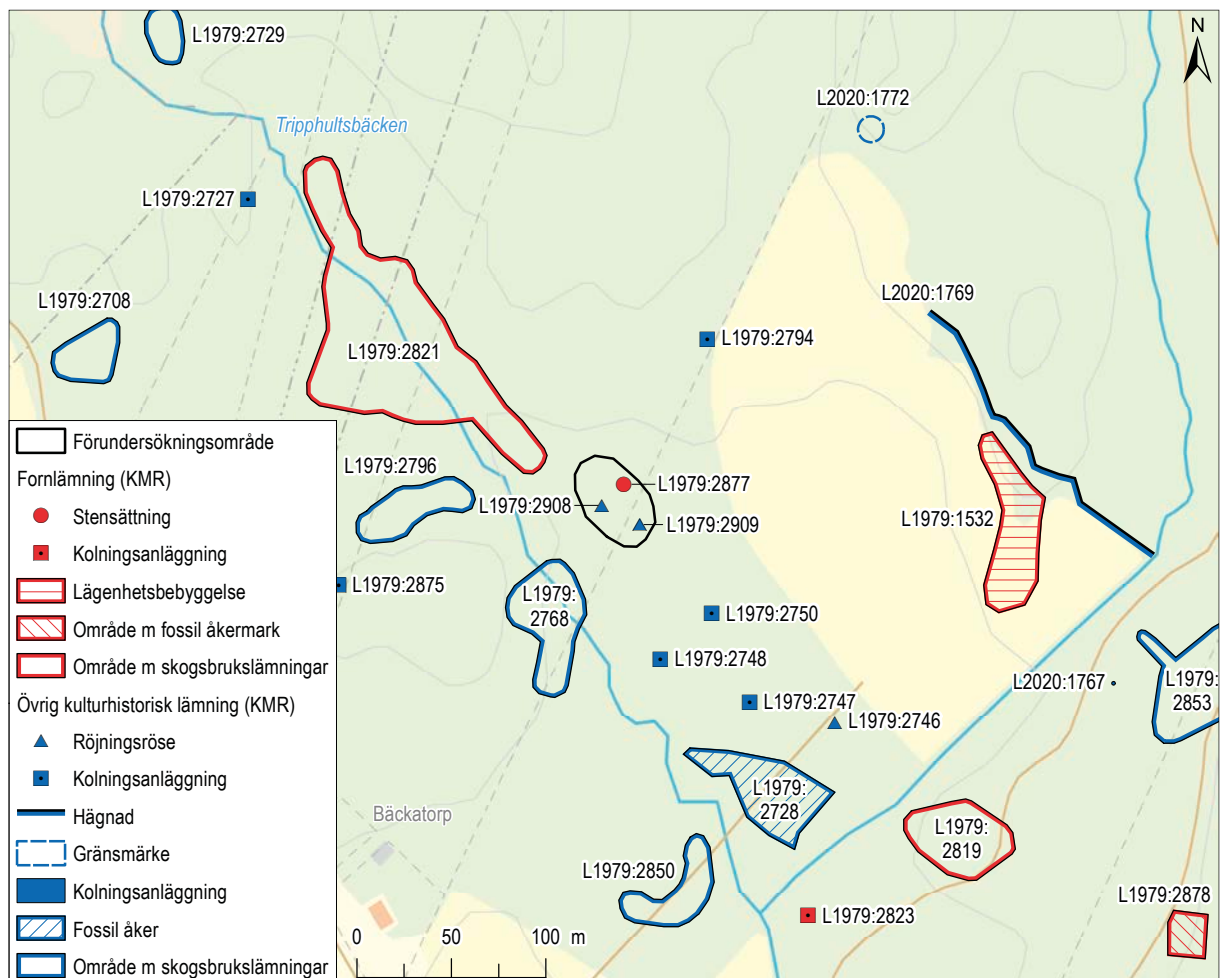
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Platsen för förundersökningen var belägen i ett skogsområde som ligger söder om den förkastningsbrant som skiljer Närkeslätten i norr från Tiveden i söder. De aktuella lämningarna låg i ett bergigt och blockrikt område 115 meter över havet (figur 4). Marken sluttade svagt ned mot Tripphultsbäcken i sydväst där marken var sank. Innan förundersökningen var området beväxt med tät blandskog. Cirka 60 meter mot nordost finns en åkeryta som under senare tid använts för vallodling.

Utmed bäcken finns flera skogsbrukslämningar i form av kolbottnar, både enstaka och samlade i kluster (L1979:2821, L1979:2768 och L1979:2748 med flera). Vid en utredning 2019 daterades en av kolbottnarna inom L1979:2821 till tiden mellan 1440 och 1640 e.Kr. En fossil åker (L1979:2728) och ett

ensamliggande röjningsröse (1979:2746) finns drygt 100 meter mot sydost. Öster om förundersökningsområdet ligger en torplämning (L1979:1532) och en kraftig stenmur (L2020:1769) löper strax nordost om torplämningen. Marken tillhör gården Karintorp vars äldsta belägg är från 1320 (ISOF).

Det är tydligt att antalet registrerade skogsbrukslämningar i närområdet har ökat markant i samband med de inventeringar som utförts i och med byggnationen av den nya järnvägssträckningen mellan Hallsberg och Stenkuhla. En lika noggrann inventering i de intilliggande markerna skulle säkerligen ge ett liknande resultat. Skogen i trakten har utnyttjats intensivt för kolning för att förse de närliggande järnbruken i Västra Å, Åsbro och Estabo med bränsle under flera hundra år.

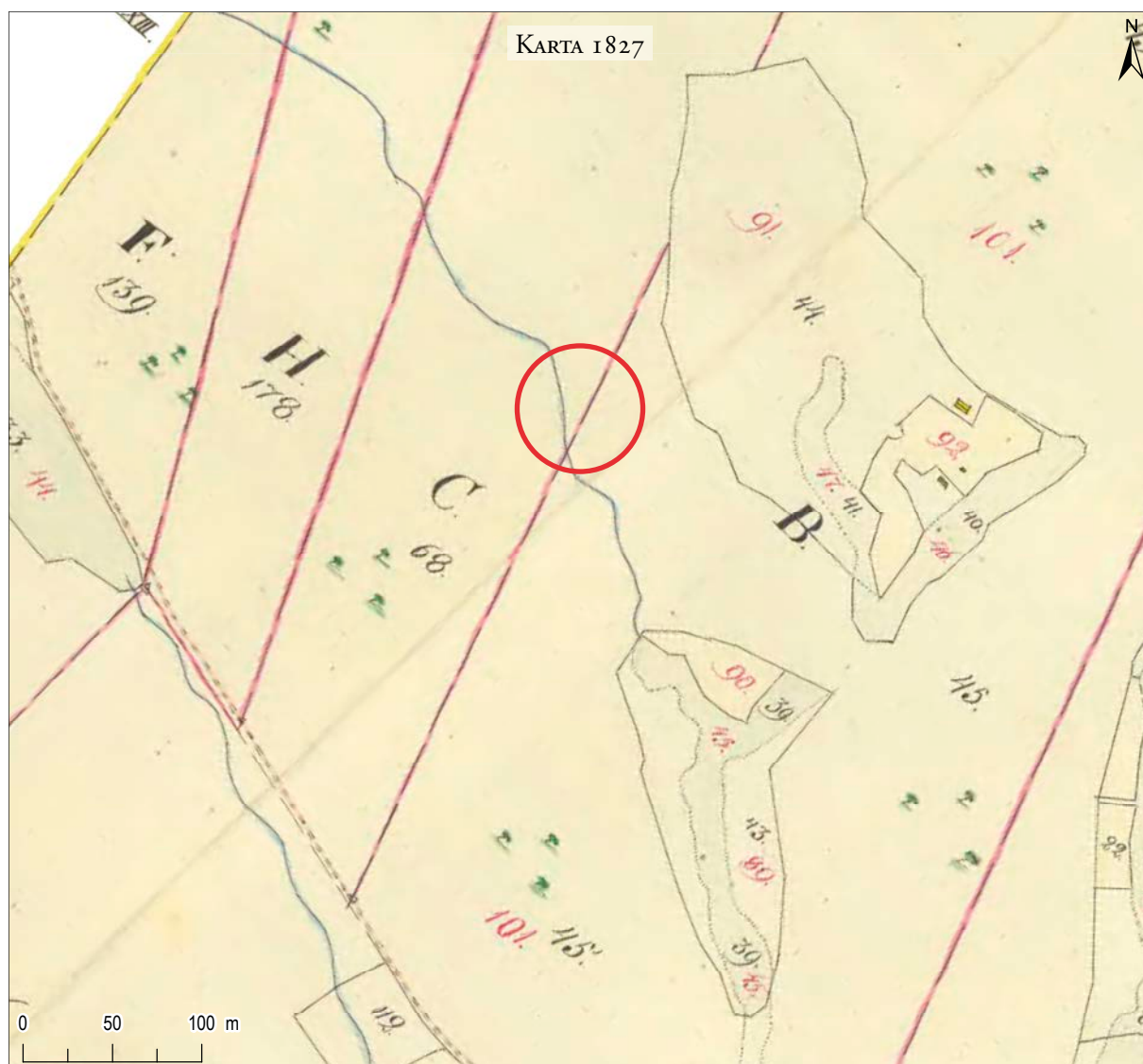
Figur 4. Förundersökningsområdet med närliggande lämningar enligt Kulturmiljöregistret (KMR). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:4 000.

ÄLDRE KARTOR

Det aktuella området förekommer första gången på storskifteskartan över Karintorp 1827 (figur 5). Förutom Tripphultsbäcken som rinner genom området finns inget annat än skog på kartan. Bäckens verkar vara schematiskt inritad och har placerats något för långt öster ut. Området är uppdelat mellan två olika gårdar i Karintorp och kallas Östra skogen.

En odlad yta finns i sydost, den är nu registrerad som fossil åker med lämningsnummer L1979:2728. I nordost ligger ett område med ängs och odlingsmark i anslutning till ett par mindre byggnader.

Byggnaderna på kartan tillhör torpet Skogsberg som uppfördes 1817 (Karlsson 1998). På den skylt som sitter på platsen uppges namnet Rödjan. Detta namn har dock inte kunnat bekräftas vid den översiktliga genomgång av skriftliga källor som utförts i samband med rapportarbetet. Marken kring torpet går på kartorna från 1800-talet under namnet Skräprödjan. En husgrund och fyndmaterial i form av porslin, glas, tegel och slaggsten påträffades vid en arkeologisk utredning 2019 (Sillén 2020). Enligt församlingsboken var torpet bebott fram till och med 1921, då Anders Jansson och Augusta

Figur 5. Storskifteskarta över Karintorp från 1827 rektifierad mot dagens karta. Tripphultsbäcken utritad för långt åt öster. Platsen för förundersökningen markerad med en röd cirkel. Skala 1:4000.

Nilsdotter, efter att ha brukat torpet i 54 år, flyttade till ålderdomshemmet vid Kyrksjön i Lerbäck. Anders var då 86 år gammal och Augusta 77.

Laga skifteskartan över Karintorp från 1830 är i princip identisk med 1827 års karta. Det samma

gäller ytterligare en storskifteskarta som är daterad 1840. På denna saknas dock byggnaderna vid torpet. På Häradsekonomiska kartan från 1867 finns ett jordtorp (Jtp) utmärkt cirka 200 meter sydväst om torplämningen. Det är dock sannolikt att det är Skogsberg som har placerats fel.

GENOMFÖRANDE

Förutom själva röjningsrösena/stensättningen omfattades även ett cirka 60x40 meter stort område omkring fornlämningarna av förundersökningen. Arbetet inleddes med en noggrann kartering av rösen och intressanta ytor i anslutning till dessa. Därefter undersöktes ytorna med jordsond och provschakt för att fastställa jordmånsbildning och stratigrafiskt provta markprofiler. Fem rösen undersöktes helt eller delvis för att se hur de förhöll sig stratigrafiskt till kringliggande ytor.

Rösen avgränsades med hjälp av maskin och handrensning och torvades av, till största delen för hand, på grund av att stenarna bitvis låg lösa. De under-

söktes genom single kontext-metod. Jordprover för makrofossilanalys samlades in i sökschakt och anläggningar.

Dokumentationstekniken var i huvudsak digital. Schakt, kontexter och prover mättes in med GPS med nätverks-RTK. Skriftlig beskrivning gjordes i digital kontexblankett på läsplatta och överfördes till vårt GIS-baserade dokumentationssystem Site-Works. Samtliga undersökta kontexter fotograferades. Större konstruktioner lodfotograferades efter rensning. För lodfotografering och översiktsbilder användes drönare.

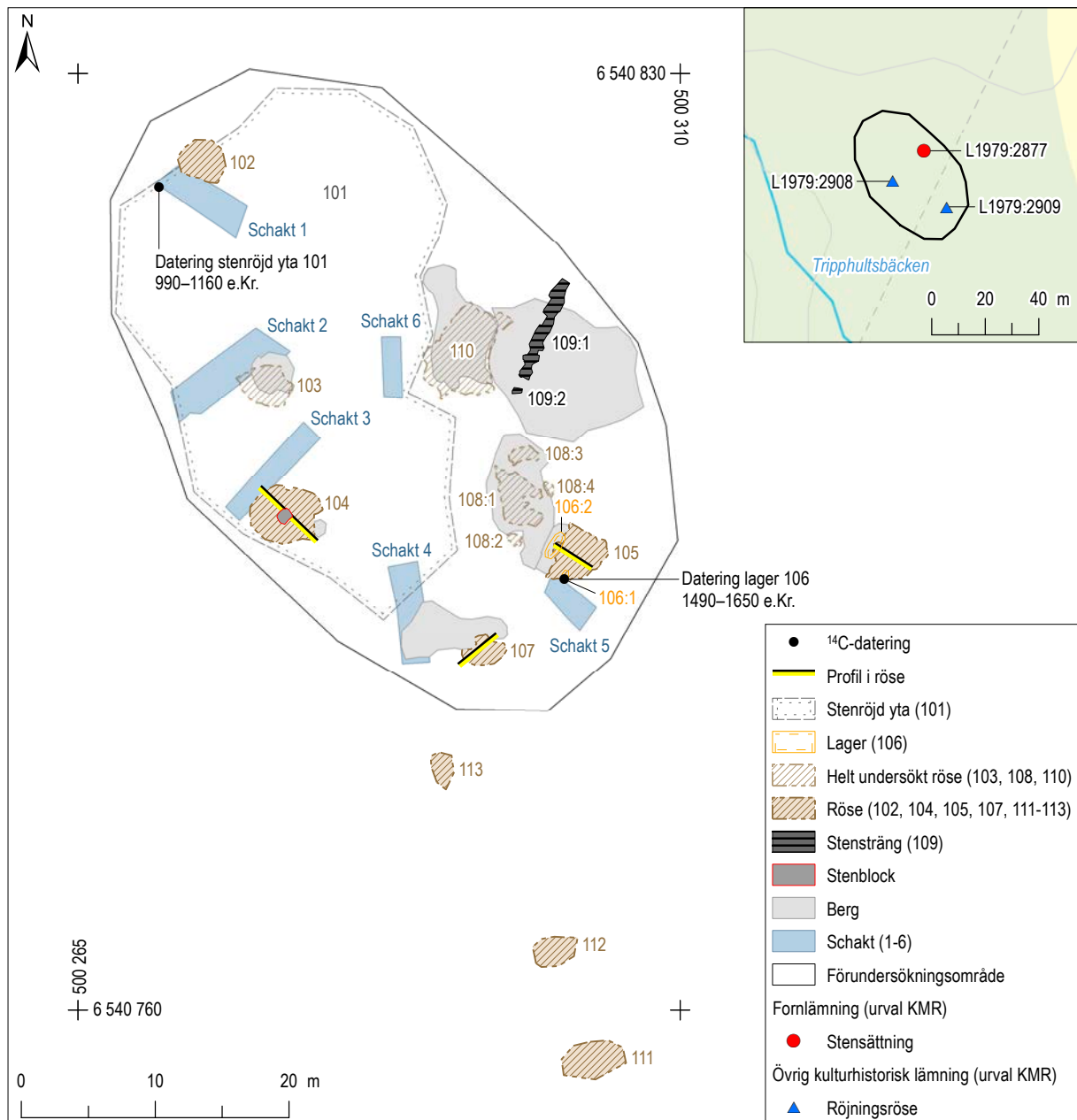

Figur 6. Framrensning av röse 108. Foto från sydväst.

RESULTAT

Inledningsvis karterades hela den aktuella ytan (figur 7). Området var beväxt med tjock mossa och blåbärsris och många kraftiga stubbar vilket gjorde det svårt att läsa av själva markytan. I nordvästra delen var marken ojämn och gropig med större stenar och block. Ingen tydlig odlingsyta kunde iakttagas, delar av området var dock mer plant. Vid sökschaktning i dessa delar visade de sig vara i stort sett stenfria, bort-

sett från enstaka större block. Jordmånen var sandig och ställvis framkom berget direkt under mossan. Det översta jordlagret, under mossa och rötter, bestod av humus med högt organiskt innehåll och var mycket tunt, som mest 0,05 meter djupt. Inga anläggningar så som härdar eller stolphål påträffades i samband med sökschaktningen.

Figur 7. Rösen och andra strukturer inom förundersökningsområdet, skala 1:500. Översikt med förundersökningsområdet och de undersökta lämningarna enligt Kulturmiljöregistret (urval KMR), mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:2 500.

Figur 8. Röse 103 efter avtorvning. Röset bestod av ett skikt sten direkt på en berghäll. Foto från öster.

Figur 9. Röse 104 var upplagt kring ett större block. Foto från öster.

Figur 10. Ett naturligt lager sten, sand och grus fanns under flera av rösen. Röse 105. Foto från väster.

Figur 11. Röse 105 framrensad. Lodfoto med norr till vänster i bild.

Sex rösen undersöktes helt eller delvis. Två tidigare okända rösen framkom vid sökschaktning (103 och 107). Båda kunde konstateras bestå av ett skikt rundade stenar mellan 0,05 och 0,45 meter lagda utan inbördes ordning direkt på berg (figur 8). Röse 103 undersöktes i sin helhet, medan 107 delundersöktes. Röse 104 var uppbyggt av 0,05–0,55 meter stora stenar uppkastade kring ett block med en diameter på cirka 1 meter (figur 9). Anläggningen som delundersöktes bestod av endast ett lager sten, ställvis lagt direkt på berg. Mellan stenarna återfanns mull med mycket rötter och mörkt siltigt material.

Två rösen i områdets sydöstra kant (105 och 108) undersöktes till hälften. Båda visade sig bestå av sten i varierande storlek uppkastad på sydöstra sidan av en berghäll. Båda hade endast ett lager stenar med en diameter mellan 0,05–0,30 meter. Under den södra (105) framkom ett svart lager med visst kolinslag. Lagret provtogs för analys och kol från lagret daterades till 1490–1650 e.Kr. Under båda anläggningarna förekom naturlig sten, sand och grus som samlats i fickor i berget (figur 10 och 11).

Figur 12. Röse 110 hade körts över av en skogsmaskin och delvis tappat sin ursprungliga form. Foto från söder.

Figur 13. Röse 110 efter avtorvning. Lodfoto med norr till vänster i bild.

Den anläggning som tidigare hade tolkats som en stensättning (L1979:2877) låg i kanten av en berghäll, delvis direkt på denna och läget på den lilla höjden tydde på att det faktiskt kunde röra sig om en grav (figur 12 och 13). Anläggningen (110) var rektangulär, 7,00x4,00 meter stor och 0,4 meter hög. Två kraftiga hjulspår löpte tvärs över dess yta som var delvis övermossad. Anläggningen undersöktes i sin helhet.

Efter avtorvningen kunde konstateras att det övre lagret bestod av stenar med en diameter mellan 0,05–0,40 meter uppkastade på västra sidan av en berghäll. Stenmaterialet var genomgående större i den norra delen som även var påverkad av en förmodad rotvälta. Mellan stenarna fanns ett tunt lager mylla och rötter. Anläggningen visade sig delvis bestå av naturlig sten, sand och grus som samlats i en ficka i berget (figur 14). Stenarna i ytan var dock ditlagda. Inget som antydde att anläggningen var en grav så som kantkedja eller andra inre konstruktionselement kunde iakttagas.

Intill röse 110 fanns en knappt 8 meter lång, enskiktad stensträng (109) som till största delen låg direkt på berghällen. Stenarna låg glest och gav ett slarvigt intryck (figur 15). Stensträngen sammanföll med

befintlig fastighetsgräns och antas ha tillkommit i senare tid.

Ytterligare fyra rösen påträffades. Dessa låg dock utanför det område som hade avverkats inför förundersökningen och kunde därför inte undersökas närmare. Med hjälp av sond kunde konstateras att de nyupptäckta rösen (102, 111, 112 och 113) hade samma karaktär som övriga, det vill säga ett lager sten upplagt på berghäll.

Sammanlagt fanns alltså tio röjningsrösen i området varav fyra var kända sedan tidigare. Av dessa undersöktes sex, helt eller delvis och provtogs för analys. Vid förundersökningen framkom inget som tydde på att det rörde sig om gravar. Samtliga anläggningar utgjorde röjningsrösen. Eftersom de till stor del låg direkt på berg och det kringliggande jordlagret var mycket tunt var det omöjligt att avgöra hur rösen förhöll sig till den stenröjda ytan.

Samtliga påträffade rösen registrerades efter förundersökningen tillsammans i Kulturmiljöregistret som ett område med fossil åkermark under lämningsnummer L1979:2908. Inga ytterligare arkeologiska åtgärder bedöms nödvändiga i det aktuella området.

Figur 14. Berget under röse 110 efter undersökningen. Foto från söder.

Figur 15. Stensträngen 109 var gles och låg direkt på berget. Lodfoto med norr till höger i bild.

ANALYSER

Figur 16. Profil i schakt 5 där den typiska karaktären i podsol är synlig. Foto från väster.

Jordprover samlades in i sökschaktens profiler för att om möjligt finna makrofossilt material. Jordmånen bestod av så kallad podsol som oftast förekommer i barrskog med ett överliggande lager av förna av icke nedbrutna växtdelar och humus där växtresterna var mer nedbrutna (figur 16). Podsoljord är mycket näringsfattig (muntlig uppgift Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult). Inget makrofossilt material fanns i proverna. Dock kunde träkol lämpligt för ^{14}C -analys tillvaratas (bilaga 3 och 4).

Ett jordprov togs också i ett svart, siltigt lager (106) under röse 105. Inte heller detta innehöll något makrofossilt material. Förkolnad gran från lagret daterades till 1490–1650 e.Kr.

Förkolnad näver från en profil i ett av sökschakten daterades till 990–1160 e.Kr. (bilaga 4). Hela området har varit utsatt för relativt stor bioturbation, främst i form av granrötter. Detta gör att förkolnat material av olika ålder kan ha blandats samman på olika nivåer. Vid urval av daterbart material från odlingsrösetna valdes så stora kolbitar som möjligt ut eftersom de kan ha påverkats mindre av bioturbationen jämfört med mindre kolbitar. Provet i lager 106 bedömdes ha varit något mer skyddat av de överliggande stenarna och kan därför betraktas som säkrare.

DISKUSSION

Markförhållandena i området är inte ideala för odling eftersom podsoljord är mycket näringsfattig. Det är dock svårt att veta vilken jordmån som fanns innan man började plantera skog i området. Barrträd drar stora mängder näring från marken utan att återföra särskilt mycket och detta gör att mer näringsrik jord kan övergå i podsol över tid (muntlig uppgift Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult). Dock bör marken i området ha varit relativt lättarbetad då stenarna avlägsnats.

Den aktuella ytan redovisas inte som uppodlad i något kartmaterial. Det närliggande torpet tillkom under 1800-talets början och verkar främst ha nyttjat de ytor som i kartmaterialet kallas Skräprödjan och låg närmast bebyggelsen.

Rösen var till största delen enskiktade och lagda direkt på berghällar. Om man gjort röjningsinsatser vid flera tillfällen eller under en längre tid kan detta vara synligt i rösenas stenmaterial genom att större stenar ligger ovanpå eller i en särskild del av rösen (Connelid 2014). Inga sådana pålagringar var synliga

i de aktuella rösen. Undantaget var röse 110 som innehöll mer sten i flera lager. Det var dock svårt att avgöra eventuella tidsskikt eftersom röset hade körts över med skogsmaskin och delvis tappat sin ursprungliga form. Dessutom fanns ett naturligt avsatt lager med sand och sten under röset.

Den här typen av rösen i till synes icke odlingsbara marker kan tyda på att man odlat svedjeråg enligt skogsfinsk tradition. För odlingen valde man ett område med granskog där man fällde eller ringbarkade träden på våren. Efter ett eller två år brände man av området och rågen såddes i den ännu ljumna askan. Efter att rågen övervintrat kunde den växa sig upp mot två meter hög året efter. Svedjerågens växtsätt i tuvor med upp till 40 strån gjorde att man kunde få hundrafalt igen från sitt utsäde och det var värt mödan om skörden slog väl ut. Stora arealer krävdes eftersom man bara kunde odla en gång (FINNSAM). Just i detta fall verkar det inte som att särskilt stora ytor tagits i anspråk vilket tyder på att det inte rör sig om svedjerågsodling i traditionell bemärkelse.

Figur 17. Röse 108 under utgrävning. Stenarna var lagda i bergets skrevor. Foto från sydväst.

Figur 18. Oljemålning av Anshelm Schultzberg. Kolmila med kolare i Kloten, Västernmanland 1901. Källa: Jernkontorets bildbank, id-nr umax815. Bilden är beskuren (CC-BY-NC).

Svedjor kan hittas genom arkeologiska metoder. Spåren efter svedjorna består av träkolslager direkt under torven och pollen från de grödor som odlades. Om svedjan bränts en andra gång direkt efter den första skörden kan man också finna brända sädeskorn. Pollenanalys av jordprover kan påvisa spår av odlade sädeslag men också förekomst av växter som gynnas av brand. Mindre undersökningar där dessa spår har kunnat iakttagas har utförts i Finnskogen i Norge (Holm 2020). I det aktuella området kunde inga träkolslager iakttagas under torven.

Möjligen skulle rösen kunna härröra från en tillfällig odling i kolskogen. Från Godegårds socken i Östergötland finns uppgifter om att de bönder och torpare som arbetat med kolningen fick svedja och odla de ytor som uppstod efter att kolveden avverkats (Grill 1866). Den stora mängden kolbottnar i närheten, de närmaste bara 30 meter bort, visar att skogen kolats intensivt.

Det kan också röra sig om tillfällig odling knuten till torparna i Skogsberg. Många torpare var tidigt ute med att pröva potatisodling. Arbetsfolk på gods och

gårdar fick ibland betalt i sättpotatis, vilket bidrog till att sprida bruket. Potatisens gick att odla även på mager mark, och man kunde göra potatisland på mark där andra grödor inte växte, bland annat genom svedjebbruk (Matkult).

¹⁴C-analys av två kolprover utfördes i samband med förundersökningen. Ett av proverna, som togs i profilen i ett av sökschakten, fick en datering till vikingatid (990–1160 e.Kr.). Det andra kolprovet togs under ett av rösen och daterades till tidigmodern tid (1490–1650 e.Kr.). Det är osäkert vad det förkolnade materialet representerar, det kan röra sig om svedjebränning likaväl som en skogsbrand. Möjligen kan provet i lagret under röset säga något om rösets tillkomsttid. Denna datering är samstämmig med en kolbotten inom den närliggande L1979:2821 som också daterats till tidigmodern tid.

Förundersökningen har visat att det rör sig om röjningsrösen från tillfällig odling, sannolikt från tidigmodern tid. Vad man har odlat har inte kunnat fastställas men det bör ha varit en gröda som klarar av mager jord, såsom svedjeråg eller potatis.

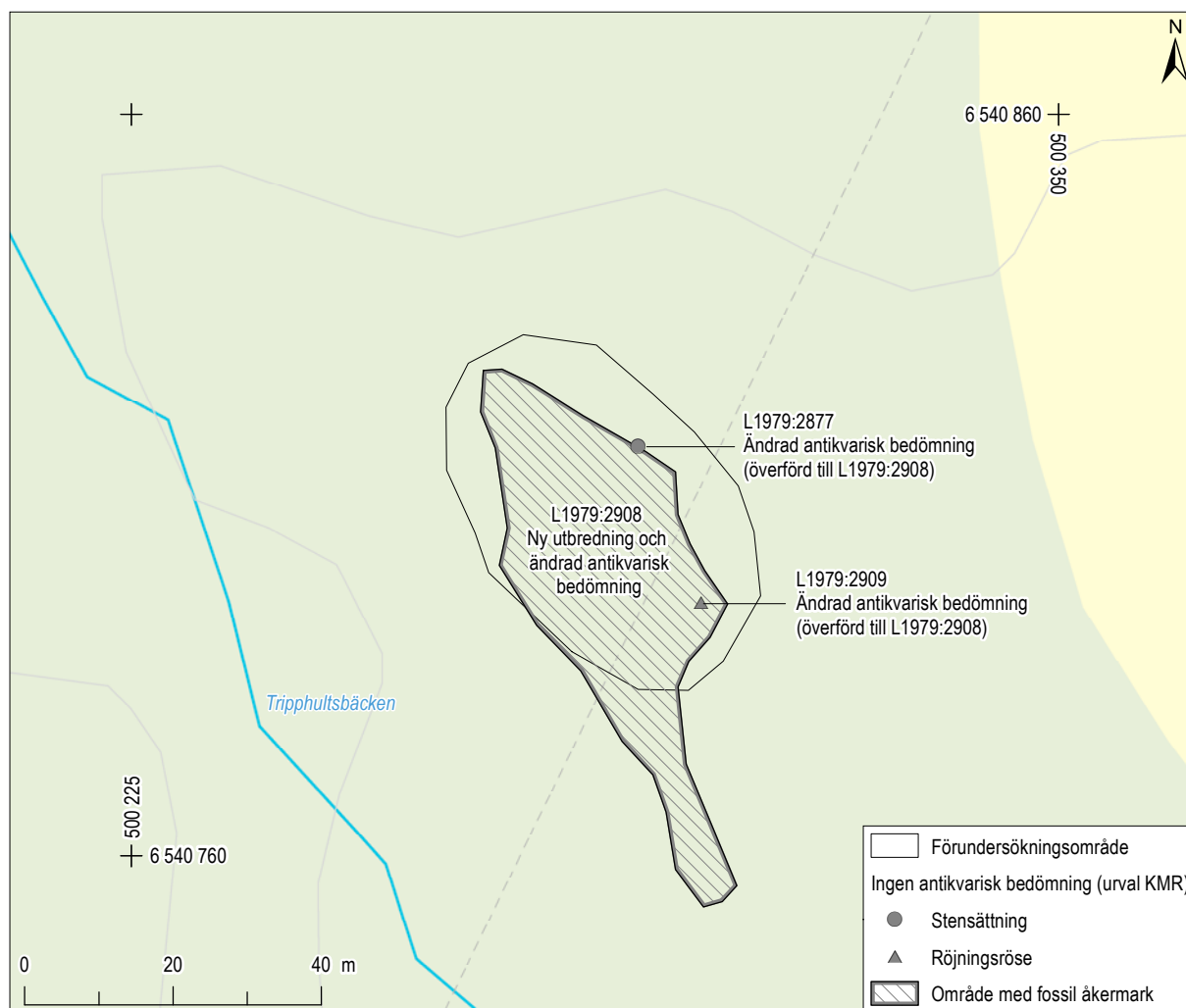
ÄNDRINGAR I KULTURMILJÖREGISTRET

Sammanlagt framkom tio röjningsrösen inom ett 77x5–25 meter stort område. Rösena låg så pass tätt att de kunde registreras tillsammans som en lämning. De tidigare registrerade rösena L1979:2909 och stensättningen L1979:2877 överfördes till L1979:2908

med lämningstypen *område med fossil åkermark*. Lämningen har nu beteckningen *ingen antikvarisk bedömning* eftersom den anses vara helt undersökt (figur 19 och 20).

Lämningsnr KMR	Lämnings-typ	Tidigare antikvarisk bedömning	Ny antikvarisk bedömning	Anmärkning
L1979:2908	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Ingen antikvarisk bedömning	Har registrerats som område med fossil åkermark, helt undersökt och borttaget.
L1979:2909	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till L1979:2908.
L1979:2877	Stensättning	Fornlämning	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till L1979:2908.

Figur 19. Tabell med de ändringar som gjordes i Kulturmiljöregistret (KMR) efter förundersökningen.

Figur 20. Karta med de ändringar som gjordes i Kulturmiljöregistret (KMR) efter förundersökningen. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:1000.

REFERENSER

Litteratur

CONNELID, P. 2014. *Fossil åkermark i sentida odlingsmiljöer – en metodstudie*. Rapport 2014:72. Länsstyrelsen Västra Götalands län.

GRILL, C. L. 1866. *Anteckningar om Godegårds socken och Godegårds gods i äldre och nyare tider*. Stockholm: Isaac Marcus.

HOLM, I. 2020. Brannkultur og svedjebruk i skogen – en metode for registrering av lite synlige kulturspor. Preprint.

Tillgänglig på Internet: https://www.academia.edu/78543750/Brannkultur_og_svedjebruk_i_skogen_en_metode_for_registrering_av_lite_synlige_kulturspor (2023-03-16)

KARLSSON, S. 1998. *Ödetorp runt Tisaren. Närkes Skogskarlarls klubbs torpvandringar 1975–1998*. Närkes Skogskarlarls klubb.

SILLÉN, P. 2020. *Järnframställningsplats och torplämningar. Arkeologisk utredning etapp 2 mellan Hallsberg och Stenkumla i Hardemo, Viby, Hallsbergs och Lerbäckes socken, Kumla, Hallsbergs och Askersunds kommun, Örebro län*. Rapporter från Arkeologikon-sult. 2020:3282.

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv

KARINTORP NR I, STORSKIFTE 1827
Lerbäckes socken, Örebro län
Aktbeteckning: S44-38:1
Lantmätare: Karl Gustaf Törnqvist

Lantmäterimyndighetens arkiv

KARINTORP, LAGA SKIFTE 1830
Lerbäckes socken, Örebro län
Aktbeteckning: 18-ler-108
Lantmätare: -

KARINTORP I:I M.FL., STORSKIFTE 1841
Lerbäckes socken, Örebro län
Aktbeteckning: 18-ler-134
Lantmätare: -

Rikets allmänna kartverks arkiv

HÄRADSEKONOMISKA KARTAN 1864–67
Lerbäck, 64-20
Rak-id: J112-64-20

Digitala källor

FINNSAM

Sökord: Svedjeråg
Sökdatum: 2023-02-28
<https://www.finnsam.org/skogsfinnarna.html>

ISOF, INSTITUTET FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN Ortnamnsregistret

Sökord: Karintorp
Sökdatum: 2023-03-01
<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names/936698?place-name-id=936698&page-size-basis=20&page-number-basis=1&place-name-basis-id=3334382>

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)

Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

MATKULT

Sökord: Potatis, torpare
Sökdatum: 2023-02-28
<https://www.matkult.se/potatis/potatisens-historial/handelser/potatisen-som-foda.html>

Arkiv

LERBÄCKES KYRKOARKIV, FÖRSAMLINGSBÖCKER
Bunden serie., SE/ULA/10831/A II a/9
(1916–1926),
bildid: 00166687_00152, sida 1145

Personliga meddelanden

STEFAN GUSTAFSSON

Arkeobotaniker Arkeologikon-sult
Muntlig kommunikation 2023-04-20

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3488
Länsstyrelsens diarienummer:	431-1740-2021
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2021-06-28
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Örebro län
Uppdragsnr i KMR:	202100881
Företagare:	Trafikverket
Län:	Örebro
Landskap:	Närke
Kommun:	Askersund
Socken:	Lerbäck
Fastighetsbeteckning:	Karintorp 1:3 och 1:164
Berörda lämningar, KMR:	L1979:2877, L1979:2908 och L1979:2909
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning
Utförandetid, fältarbete:	Juni 2022
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH2000
Projektledare:	Åsa Berger
Rapportansvarig:	Åsa Berger
Fältpersonal:	Åsa Berger, Sverker Holmqvist
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetssäkring:	Johan Blidmo
Arkeobotanisk analys:	Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult
¹⁴ C-analys:	International Chemical Analysis (ICA), Maryland, USA
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

BILAGA 1. SCHAKT

Schakt	Objekt	Kontexter	Djup (m)	Area (m ²)	Beskrivning
1	Schakt med indikation	101, 102	0,3	15	Under ris och förna ett mörkt jordlager (101) tjocklek ca 0,05 m. Därunder sandig silt m enstaka mindre stenar.
2	Schakt med indikation	101, 103	0,10–0,20	23,5	Under ris och förna ett mörkt jordlager (101) tjocklek ca 0,05 m. Därunder sandig silt med enstaka mindre stenar. Berg i dagen i östra delen, djupast i väster.
3	Schakt med indikation	101, 104	0,05–0,12	14	Under ris och förna ett mörkt jordlager (101) tjocklek ca 0,05 m. Därunder sandig silt med enstaka mindre stenar. Djupast i väster. Tangerar röse 104.
4	Schakt med indikation	101	0,05–0,15	15,5	Under ris och förna ett mörkt jordlager (101) tjocklek ca 0,05 m. Därunder sandig silt med enstaka mindre stenar. Berg direkt under förnan i söder, som djupast i norr.
5	Schakt med indikation	105, 106	0,01–0,20	7,5	Under ris och förna ett mörkt jordlager (101) tjocklek ca 0,05 m. Därunder sandig silt med enstaka mindre stenar. Berg direkt under förnan i norr, som djupast i söder.
6	Schakt med indikation	101	0,15	6,5	Under ris och förna ett mörkt jordlager (101) tjocklek ca 0,02 m knappt synligt i profil. Därunder sandig silt med enstaka mindre stenar. Kraftiga granrötter.

BILAGA 2. KONTEXTER

Kontext	Delnr	Objekt	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Anmärkning	Beskrivning
101	1	Stenröd yta	40,00	20,00	-	Delvis undersökt, sökschakt	Plan yta i anslutning till rösen. Svårt att avgöra om den röjts från sten på grund av stubbar, rötter och tjock mossa. Vid schaktning påträffades dock mycket lite sten, enstaka större, ca 0,80–1,00 m, fanns i området. Inget tydligt odlingslager, ett tunt brunsvart lager fanns under förnan ställvis bara 0,02 m tjockt, som tjockast 0,05 m.
102	1	Röjningsröse	3,50	2,80	0,30	Delvis avtorvat	Flackt och rundat med 0,05–0,40 m stora stenar. Ett ca 1 m stort block i södra delen. Överväxt med tjock mossa och två tallar. Delvis avtorvat i väster, ej helt avgränsat.
103	1	Röjningsröse	3,50	3,00	0,30	Helt undersökt	Ovalt, oregelbundet och välvt. Rundade stenar mellan 0,06 och 0,45 m, mestadels upp till 0,20 m stora, ställvis lagda direkt på berget. Bergets välvning utgjorde den mesta höjden, stenlagret ca 0,15 m. Stenarna låg löst uppe på ett tunt jordlager med berg under. En stubbe i västra delen hade rört om stenarna. Tre stenar i SO liknar en kantkedja men var markfasta.
104	1	Röjningsröse	5,00	5,00	0,50	Delvis avtorvat	Flackt och rundat av stenar mellan 0,05–0,55 m stora uppkastade kring i mitten liggande block med diameter ca 1 m. Mellan stenarna fanns mull och mörkt siltigt material. Större stubbar åt NO. Till häften avtorvad, fortsatte in i obanad skogsterräng västerut. Ej avgränsad.
105	1	Röjningsröse	5,00	2,70	0,60	Delundersökt	Oregelbundet. Sten i varierande storlek uppkastad på berghälls SÖ sida. Ett lager sten med en stenstorlek diameter mellan 0,05–0,30 m. Mellan stenar mull och mörkt siltigt material, i den norra delen med visst kolinslag.
106	1	Lager	2,10	1,00	0,12	Under röse 105, provtaget	Mörkt, sotig silt.
106	2	Lager	0,80	0,50	-	Under röse 105, provtaget	Mörkt, sotig silt.
107	1	Röjningsröse	2,70	2,30	0,50	Delundersökt, ej avgränsad mot söder	Oregelbunden. Ett lager sten 0,05–0,20 m stora uppkastade i en ficka i berghällen åt SÖ. Mellan stenarna fanns mull och mörkt siltigt material. Anläggningen fortsatte in i skogsterräng söderut. Bergets välvning utgjorde den mesta höjden, stenlagret ca 0,20 m.
108	1–4	Röjningsröse	1,00	1,00	0,20	Helt undersökt	Oregelbundet. Sten i varierande storlek uppkastad på berghäll. Ett lager sten med en stenstorlek diameter mellan 0,15–0,30 m. Mellan stenar löst liggande mull och gråbrunt siltigt material. Total höjd över omkringliggande markytan ca 0,25 m. Under stenarna i ytan låg mindre stenar, 0,10–0,20 m stora i grå sand, sannolikt naturligt avsatt.
109	1–2	Stensträng	8,00	0,90	0,50	Delundersökt	Stenar lagda i ett skikt direkt på berget. Stenarna mellan 0,20 och 0,60 m stora. Ytterligare några spridda stenar i samma sträckning mot sv har sannolikt ingått i konstruktionen. Överväxt med mossa och enstaka enar. Följde aktuell fastighetsgräns.
110	1	Röjningsröse	7,00	4,00	0,55	Helt undersökt	Rektangulärt/oregelbundet. Större och mindre stenar med diameter mellan 0,05–0,40 m uppkastade på berghälls västra sida. Hällen synlig i den södra delen av anläggningen. Se vidare beskrivning av lager 114, 115 och 116.
111	1	Röjningsröse	6,00	6,00	0,40	Ej undersökt och avgränsad	Upphöjd rundad yta i skogsmiljö täckt av mossa och blåbärsris. Del av anläggningen blottlagd av gris visar sten och mull blandat. Stenstorlek varierande mellan 0,10–0,25 m. Underliggande berghäll konstaterad med jordsond.

Bilaga 2. Kontexter, forts.

Kontext	Delnr	Objekt	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Anmärkning	Beskrivning
112	1	Röjningsröse	3,00	3,00	0,40–0,50	Ej undersökt och avgränsad	Upphöjd rundad yta i skogsmiljö täckt av mossor och blåbärsris. Några stenar synliga i anläggningens SV del. Underliggande berghäll konstaterad med jordsond.
113	1	Röjningsröse	5,00	4,00	0,30–0,40	Ej undersökt och avgränsad	Upphöjd rundad yta i skogsmiljö med större och mindre stenar täckta av mossor och blåbärsris. Stubbe i södra delen av anläggningen och en gran växandes mitt i densamma. Underliggande berghäll konstaterad med jordsond.
114	1	Lager	6,95	2,70–4,65	0,40	Del av 110	Stenar med diameter mellan 0,05–0,40 m uppkastade på berghälls västra sida. Berghäll synlig i den södra delen av anläggningen. Två parallella hjulspår i riktning N–S hade delvis ramponerat anläggningen och tryckt ut stenar åt söder. Stenmaterial genomgående större i den norra delen som även var påverkad av en grop, en förmodad rotvälta. Visade sig delvis bestå av naturlig sten, sand och grus som samlats i en ficka i berget. Överliggande sten föreföll dock uppslängd.
115	1	Lager	6,25	2,70–4,40	0,10–0,20	Del av 110	Jord, mycket rötter, mindre stenar, ca 0,05–0,10 m stora. Ställvis direkt på berget, täckte ställvis stenarna i 116.
116	1	Lager	4,00	2,75	0,45	Naturligt avsatt, under 110	Rundade stenar 0,05–0,45 m stora, de flesta mellan 0,15 och 0,25 m. Genomväxt av mycket rötter. Lagda i fördjupning i berget. Bitvis direkt på berget men också med mellanliggande jord, sand och grus. Naturlig mark, stenar, sand och grus som samlats i en ficka i berget.
116	2	Lager	2,70	0,80	-	Naturligt avsatt, under 110	Se ovan.

BILAGA 3. ARKEOBOTANISK ANALYS

STEFAN GUSTAFSSON, ARKEOLOGIKONSULT

Resultat

I de jordprover som samlades in i samband med förundersökningen påträffades inget makrofossilt material. Däremot innehöll alla proverna träkol. Dessa genomgick vedartsbestämning för att lämpliga prover för ¹⁴C-analys skulle kunna väljas ut (figur 1).

Prov-nr*	Objekt				Obestämt kol	Kommentar
		Björk	Gran	Tall		
101:26	Stenröd yta	6				Förkolnade näverbitar. Utvalt för ¹⁴ C-analys.
101:49	Stenröd yta				+++	
101:50	Stenröd yta		3		++	
101:60	Stenröd yta		5		++	
101:61	Stenröd yta		8		++	
101:62	Stenröd yta				++	
101:71	Stenröd yta			2	+	
101:72	Stenröd yta					
101:173	Stenröd yta				+	
101:1252	Stenröd yta		7		+	
101:1256	Stenröd yta					
101:1258	Stenröd yta				+	
106:216	Lager		30+		+++	Utvalt för ¹⁴ C-analys.

Figur 1. Artlista med provtagna kontexter.

*Provnumret består av två delar (X:X), varav det första är numret på kontexten. Det andra numret är det löpnummer som tilldelas vid inmätningen i fält.

BILAGA 4. ¹⁴C-ANALYS

INTERNATIONAL CHEMICAL ANALYSIS INC.
MARYLAND, USA

Resultat (februari 2023)

Kontexter:

- 101 – Stenröjd yta
- 106 – Lager

14C-7177	3488:106:216	Charcoal	AAA	310 +/- 30 BP	Cal 1490 - 1650 AD
14C-7178	3488:101:26	Charcoal	AAA	1000 +/- 30 BP	Cal 990 - 1060 AD (57.0%) Cal 1080 - 1160 AD (38.5%)

- Calibrated ages are attained using INTCAL20.
- Unless otherwise stated, 2 sigma calibration (95% probability) is used.
- Conventional ages are given in BP (BP=Before Present, 1950 AD), and have been corrected for fractionation using the delta C13.

Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3488